

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)

KONINKLIJKE NEDERLANDSE
AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Staat het opgroeien in dialect een goede woordenschat in het Nederlands in de weg?

Cornips, L.M.E.A.

published in

Levende Talen Magazine

2015

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Cornips, L. M. E. A. (2015). Staat het opgroeien in dialect een goede woordenschat in het Nederlands in de weg? *Levende Talen Magazine*, 102(7), 12-16.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Het spreken van meerdere talen wordt als groot goed gezien wanneer kinderen naast Nederlands ook Engels of Frans spreken. In het geval dat de tweede taal een dialect is, wordt deze meertaligheid minder enthousiast omarmd, zelfs afgeremd en ontstaan er zorgen over de taalontwikkeling in het Nederlands. Terechte zorgen? Of spelen andere factoren een rol?

Staat het opgroeien in dialect een goede woordenschat in het Nederlands in de weg?

LEONIE CORNIPS & KIRSTEN VAN DEN HEUIJ

Eind 2013 ontving een van ons (LC) onderstaande e-mail van Marie-José de Bruijn uit Limburg:

Als intern begeleider van een basisschool in Elsloo, word ik dagelijks geconfronteerd met het feit dat de meeste kinderen het dialect als moedertaal hebben. Veel kleuters komen eigenlijk 'eentalig' binnen op de basisschool. Zij spreken enkel het dialect. De Nederlandse taal is voor hen een nieuwe taal die geleerd moet worden. De gevolgen daarvan ervaren wij dagelijks in de onderwijspraktijk. De woordenschat van onze kinderen beantwoordt niet aan de verwachtingen die de lesmethodes stellen.

Als gevolg daarvan vallen de opbrengsten binnen het Begrijpend Lezen ook tegen. De leerkrachten moeten in hun aanbod alle zeilen bijzetten om die achterstand weg te werken. Het probleem is dat kinderen die dialect spreken, door ons verstaan worden. Zij krijgen dus altijd antwoord op hun vragen, ook als die in het dialect gesteld worden. De noodzaak om goed Nederlands te spreken is er dan ook niet. In de vrije situatie, thuis en in hun omgeving, spreken de meeste kinderen doorgaans dialect met elkaar. Het is voor hen heel onnatuurlijk om op school met diezelfde personen Nederlands te moeten praten. Ik hoor kinderen tijdens de taallessen in het dialect met elkaar overleggen, ik hoor 'leesouders' kinderen in het dialect aanspre-

ken. Het zou allemaal geen probleem zijn als er een goede leescultuur bestond, waarbij kinderen door het lezen van boeken het woordenschataanbod in het Nederlands zouden krijgen. Helaas moeten wij constateren dat dit ook steeds minder wordt. Als leerkrachten hebben wij af en toe het idee dat we vechten tegen de bierkaai. Als oplossing besteden we extra onderwijstijd aan woordenschat, leesbeleving en leesbevordering. Ik ben ervan overtuigd dat tweetalige kinderen voordeel hebben van hun tweetaligheid. Maar ik denk dat de vooroordelen ten aanzien van het dialectspreken toegespitst zijn op (veroorzaakt worden door, LC/KH) een onvoldoende ontwikkeling van het gebruik van de Nederlandse taal.

De mail van De Bruijn intrigeert en prikkelt. Ze stelt verschillende zaken aan de orde. De leerkrachten signaleren dat hun leerlingen een woordenschat gebruiken die te beperkt is om aan de verwachtingen van nationale lesmethoden te voldoen. Dat de meeste leerlingen eentalig in een Limburgs dialect (het dialect van Elsloo en omgeving) opgroeien, speelt hierin volgens De Bruijn een belangrijke rol. Dit dialect is in woordenschat, uitspraak, vervoeging van werkwoorden en zinsbouw behoorlijk anders dan het Nederlands. Nog twee factoren die ze aan de orde stelt, zijn dat leerkrachten en ouders in een schoolcontext met leerlingen in het dialect communiceren en dat er thuis te weinig gelezen wordt.

Als onderzoeker vragen we ons af of alle eentalige dialectsprekende kinderen een te beperkte Nederlandse

Sprekers uit Limburg worden strenger afgerekend op hun accent dan sprekers met een Randstedelijk accent

woordenschat hebben. En of de zorg van leerkrachten in Limburg niet los te zien is van een context waarin zij misschien veel kritischer naar hun dialectsprekende leerlingen kijken dan naar eentalige Nederlandssprekende leerlingen, vanwege allerlei ideeën die er in de samenleving over dialect heersen. Dit was immers een van de conclusies uit het sociolinguïstisch onderzoek dat de taalkundigen Toon Hagen, Sjef Stijnen en Ton Vallen hebben verricht tussen 1973 en 1979 op verschillende basisscholen in Kerkrade. Een van de belangrijke bevindingen was dat tussen dialectsprekers en eentalige sprekers over het algemeen weinig tot geen cruciale verschillen gevonden werden in onderwijsresultaten zoals gemeten door de Cito-toets. Ondanks deze Cito-resultaten waren er (negatieve) verwachtingen en oordelen van de leerkrachten, waardoor Kerkradse dialectsprekende kinderen toch vaker doubleerden en lagere adviezen voor vervolgonderwijs kregen dan hun eentalige klasgenoten (Kroon & Vallen, 2004). Een heersend idee in de samenleving is immers dat dialect een 'verbasterde' vorm van het Nederlands is en geen volwaardige taal.

Voortbordurend op dit idee schrijft Evelyn Habets uit Valkenburg in een ingezonden brief in het Limburgs Dagblad van 15 april 2015: 'Engels, Frans, Duits, Spaans? Ja, dat is echt een verrijking. Maar als ik bijvoorbeeld sommige mensen op televisie zie die ondertiteld moeten worden vanwege hun dialect dan vind ik dat eerder "taalarmoede". En als ik sommige kleuters hoor brabbelen, vind ik dat eerder zielig.' Ander onderzoek toont aan dat ook de sterkte van een accent van invloed is op de beoordeling in status, maar dat deze beoordeling niet voor iedereen hetzelfde is. Sprekers uit Limburg worden namelijk strenger afgerekend op hun accent dan sprekers met een Randstedelijk accent (Latour, Van Hout, & Grondelaers, 2012).

Onderzoek

Hoe dan ook, de mail nodigde uit om uit te zoeken of kinderen die dialect spreken in Limburg een taalachterstand hebben in hun kennis van de Nederlandse woordenschat. Dit hebben we door samenwerking met Elma Blom van de Universiteit Utrecht en allerlei subsi-

dies kunnen doen. Na toestemming van zeven scholen en ouders van leerlingen in de buurt van Elsloo, Stein, Geleen, Schinnen, Puth en Doenrade zijn 128 kinderen (gemiddelde leeftijd zes jaar en negen maanden; 73 jongens, 55 meisjes) tussen februari 2014 en december 2014 voor ons onderzoek aan het werk gegaan. Zij deden hun best op de Nederlandse versie van de zogenaamde Peabody Picture Vocabulary Test (Dunn & Dunn, 1997) die de Nederlandse woordenschatkennis van een kind bepaalt. De interviewer (in ons geval altijd een studente) zegt een woord in het Nederlands en het kind kiest een afbeelding uit een reeks van vier die bij het woord hoort. Deze test bestaat uit reeksen van twaalf woorden in het Nederlands, waarbij de woorden per reeks steeds moeilijker worden.

Daarnaast zijn dezelfde kinderen met een Limburgse woordtaak aan de slag gegaan die hun woordenschatkennis in het dialect bepaalt. De kinderen zien een plaatje en de interviewer (dezelfde studente, die naast Nederlands ook een Limburgs dialect beheerst) vraagt in het dialect aan het kind om in het dialect de afbeelding op het plaatje te benoemen. De dialectwoorden die we gekozen hebben, verschillen duidelijk van hun Nederlandse pendanten: of omdat het dialectwoord (vork – *versjet*) en uitspraak totaal anders is (broek – *brook*) of omdat de woordverbuiging van het Nederlands verschilt (-ke in plaats van -tje, in vogeltje – *veugelke*).

Geen verschil

Om het woordbegrip te meten en 'onze' kinderen te vergelijken met die in andere onderzoeken hanteren we de schaal woordbegripsquotiënt (wbq). Het wbq kent, net als andere quotiëntschalen, zoals intelligentiequotiënt (IQ), een gemiddelde van 100 en een standaarddeviatie van 15. De standaarddeviatie (sd) is een maat die de spreiding aangeeft van de gemeten waarden en waarbij geldt: hoe hoger deze waarde, hoe groter de spreiding in de groep. Op de Nederlandse woordenschattoets, de Peabody Picture Vocabulary Test, scoren de 128 kinderen gemiddeld een wbq van 106,58 met sd 10,48. Dit is beter dan het landelijk gemiddelde, dat een wbq van 100 heeft.

Er is met de kinderen als groep dus helemaal niets

De selectie van de plaatjes voor de Limburgse woordtaak is gebaseerd op de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK), die in opdracht van de gemeente Amsterdam is samengesteld (Mulder, Timman, & Verhallen, 2009). De BAK is een lijst van 3.000 woorden die gebaseerd is op overzichten van de meest gebruikte woorden in bestaande peuter- en kleutermethodes en lesmateriaal. Verondersteld wordt dat kleuters deze woorden aan het eind van groep 2 in ieder geval zouden moeten kennen. De Limburgse woordtaak is op school afgenomen.

konijn – knien /kni:n/

lucifer – zjwaegel /ʃwæ:xel/

‘mis’ wat hun kennis van de Nederlandse woordenschat betreft (Cornips, Van den Heuij, Francot, & Otten, 2015). Ze vertonen op nationaal niveau geen enkele achterstand. Zelfs een kleine voorsprong, hoewel die niet statistisch significant is. Hoe we de kinderen ook in diverse groepen indelen, er is *geen* verschil te vinden tussen kinderen die thuis meer Nederlands versus kinderen die thuis meer dialect spreken.

Marie-José de Bruijn hebben we de uitkomsten laten weten. Aan ons nu de taak om uit te zoeken of haar praktijkervaring met betrekking tot het leesgedrag van de kinderen ondersteund kan worden door onze resultaten. We hebben de ouders uitvoerig bevestigd over het leesgedrag van hun kinderen, maar deze resultaten zijn nog niet binnen. Afgaande op de grote ervaring van De Bruijn verwachten we dat kinderen die thuis veel lezen een grotere woordenschat hebben dan kinderen die thuis nauwelijks lezen. Als dat zo is, dan is leescultuur van veel grotere invloed op woordenschatkennis dan het onderscheid in eentalig Nederlands of dialectsprekend opgroeien.

Maatschappelijk debat

Ondanks positieve resultaten uit taalkundig en cognitieonderzoek komt in het maatschappelijk debat een tweeslachtige houding ten opzichte van tweetalige jonge kinderen en tweetaligheid in het algemeen naar voren (Cornips, 2012). Dit heeft alles te maken met een samenleving die een wijze van spreken vooral als sociaal gedrag ziet en niet als een gestructureerde verzameling van talige vormen. Een dialect kent vanuit grammaticaal per-

spectief precies dezelfde bouwstenen als een taal (werkwoorden, vervoegingen, verbuigingen, (mede)klinkers, betekenis et cetera). Vandaar dat taalkundigen geen verschil maken tussen een dialect en een taal in hun taalkundige analyses. Maar niet-taalkundigen beoordelen hoe individuen spreken normatief. Het spreken van een dialect of van Nederlands met een Limburgs accent of het opgroeien in twee talen (taalvariëteiten) hoort niet tot de nationale norm. De nationale norm is dat een succesvolle spreker eentalig is en zogenaamd accentloos spreekt, zodat niet te horen is waar iemand vandaan komt of welke sociale achtergrond iemand heeft. Deze norm behelst een ideaalbeeld dat in de praktijk onhaalbaar is. Ook iemand uit Haarlem spreekt met een accent, ook de koning spreekt met een accent.

Het spreken van een dialect met een accent hoort niet tot de nationale norm.

De nationale norm is dat een succesvolle spreker eentalig is en zogenaamd accentloos spreekt

De politieke en publieke opinie is nog niet zover om 'ongewenste' tweetaligheid als taalvoorsprong op te vatten

Het is deze sociale evaluatie van hoe iemand spreekt die tweetaligheid zo complex en gelaagd maakt. De talige realiteit op dit moment in Nederland is, als overal ter wereld, hiërarchisch gelaagd en reflecteert daardoor maatschappelijke ongelijkheid. Sommige talige producten en sprekers hebben meer waarde dan anderen en bij tweetalige sprekers wordt, afhankelijk van hun tweede (moeder)taal, met verschillende maten gemeten. Tweetaligheid beschouwt men als een verrijking voor de Nederlandse samenleving als het om het Engels en zijn sprekers gaat, maar men ziet het als een verarming of als 'gebrabbel' (volgens de briefschrijfster) als het sprekers van dialect, Berber of Turks betreft. De overheid stimuleert en financiert Engels op de basisschool, maar beëindigt op diezelfde basisschool het onderwijs in het Turks.

We zitten dus in een situatie gevangen waarin ongewenste tweetaligheid van jonge kinderen in school omgebogen moet worden in een gewenste tweetaligheid. Maar in dit ombuigingsproces schuilt een addertje onder het gras, omdat het proces van tweetalige verwerking abrupt stopt wanneer kinderen naar school gaan. Het blijkt dat jonge kinderen die op de voorschoolse opvang en crèches gestimuleerd worden om alleen maar in het Nederlands te spreken, ook thuis geen dialect meer willen spreken, ook al willen de ouders en grootouders dat graag. Dat is kapitaalverlies, omdat recent internationaal onderzoek voorzichtig laat zien dat tweetalige kinderen voordelen van hun meertaligheid onderkennen, ongeacht welke taalachtergrond de kinderen hebben (Barac & Bialystok, 2011). Tweetalige kinderen lijken beter dan eentalige kinderen hun impulsen te kunnen onderdrukken, irrelevante informatie te negeren en hun aandacht te richten. Deze competenties zijn belangrijk voor doelgericht gedrag en juist dat gedrag is op school cruciaal.

Taalvoorsprong jonge tweetalige kinderen

De politieke en publieke opinie is nog niet zover om 'ongewenste' tweetaligheid als taalvoorsprong op te vatten. Ouders in Groningen die zelf dialect spreken, durven hun kinderen niet in het dialect groot te brengen, omdat zij zich ervoor schamen. Kinderen op de crèche en

peuterspeelzaal wordt het spreken in dialect ontmoedigd, omdat dit ten koste zou gaan van hun ontwikkeling in het Nederlands. Toch wordt het langzaam tijd dat we ons realiseren dat in onze samenleving – gekenmerkt door mobiliteit, immigratie en zwakkere nationale grenzen – steeds meer (jonge) tweetalige kinderen zullen opgroeien en dat óók dialect, Turks en Berbers als tweede talen belangrijk zijn. Jonge kinderen zijn prima in staat om moedertaalspreker van twee talen te worden! Ons onderzoek laat zien dat dialectspreekende kinderen in hun woordenschat niet onderdoen voor hun eentalige Nederlandssprekende klasgenootjes en dat ze boven het landelijk gemiddelde scoren. Na afronding van het onderzoek weten we ook of ook zij cognitieve voordelen van hun dialectspreken ondervinden of dat leescultuur thuis een allesbepalende factor is.

Ontmoedig kinderen dus niet om hun tweede taal te spreken uit angst dat zij het Nederlands daardoor niet goed verwerven. Besteed als docent aandacht aan die tweede taal om kennis bij de leerlingen te ontsluiten, hun zelfvertrouwen te vergroten en heb hoge verwachtingen van deze kinderen. ■

Ons onderzoek is mogelijk gemaakt door financiering van het Universiteitsfonds SWOL UM, de leerstoel Taalcultuur in Limburg (UM), de capaciteitsgroep Letteren en Kunst (UM), Vidi-beurs E. Blom (UU), Theoretische Taalwetenschap (UvA), het Meertens Instituut en de Raad voor 't Limburgs.

LITERATUUR

- Barac, R., & Bialystok, E. (2011). Cognitive development of bilingual children. *Language Teaching*, 44(1), 36–54.
- Cornips, L. (2012). *Eigen en vreemd: Meertaligheid in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Cornips, L., Van den Heuvel, K., Francot, R., & Otten, M. (2015). De invloed van woordenschat van dialect-Nederlandssprekende meertaligen in Limburg. *Nuutsbreef Veldeke*, 19, 6–8.
- Dunn, L., & Dunn, L. (1997). *Examiner's manual for the PPVT-III Peabody picture vocabulary test: Form IIIA and Form IIIB*. Circle Pines, MN: AGS.
- Kroon, S., & Vallen, T. (2004). *Dialect en school*. Amsterdam: Academic Publishers.
- Latour, B., Van Hout, R., & Grondelaers, S. (2012). De schoonheid van taal: Hoe wenselijk is het oordeel mooi in taalattitudes? *Taal en Tongval*, 62(2), 243–261.
- Mulder, F., Timman, Y., & Verhallen, S. (2009). *Handreiking bij basiswoordenschat Amsterdamse kleuters (BAK)*. Amsterdam: ITTA, UvA.

agenda

4 november 2015

NRO-congres, <www.nro.nl>

6 november 2015

Landelijke Studiedag Levende Talen, Utrecht, <www.levendetalen.nl>

12 november 2015

Dag van de Franse Taal, <www.tablerondepourlefrancais.nl>

13 – 14 november 2015

Conferentie Het Schoolvak Nederlands, Tilburg, <www.hsn.ugent.be>

26 november 2015

Studiemiddag Vedocep, Utrecht, <l.a.taylor@hva.nl>

11 – 12 december 2015

Literaire Vertaaldagen, Amsterdam, <www.literairvertalen.org>

18 december 2015

Internationale Dag van de Arabische Talen

februari – juni 2016

Avondcursus Duitse literatuur, Utrecht, <www.vgnu.nl>

10 – 12 maart 2016

Nascholing Recent Verschenen Werken Duits, Drachten, <h.harbers@rug.nl>

16 maart 2016

Symposium TalenT voor wto in de praktijk, Utrecht, <<http://tiny.cc/ltn-ve>>

Avondcursus Duitse literatuur

In tien lezingen in de periode februari–juni 2016 belichten germanisten criminele kwesties in literaire teksten. Voor docenten een prachtige nascholingsmogelijkheid of gewoon verdieping. In de reeks ‘Gauer und Verbrecher’ komen onder anderen aan bod: Schiller, *Der Verbrecher aus verlorener Ehre*; Hoffmann, *Das Fräulein von Scuderi*; von Droste-Hülshoff, *Die Judenbuche*; Mann, *Die Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull*; Dürrenmatt, *Das Versprechen*; Haas, *Komm, süßer Tod*; von Schirach, *Verbrechen*; Hartmann, *Räuberleben*; Hillenbrand, *Drohnenland*. De cyclus wordt georganiseerd door de Vereniging van Germanisten aan Nederlandse Universiteiten. De lezingen vinden steeds plaats op een donderdagavond van 19.15 tot 20.45 uur in de Utrechtse binnenstad. Na volledige deelname wordt een deelnamecertificaat uitgereikt. Het bijwonen van een lezing kost 6 euro, of 65 euro voor alle tien lezingen.

Voor meer informatie en inschrijving, zie <www.vgnu.nl>.

binnenkort

Landelijke Studiedag Levende Talen

Op vrijdag 6 november 2015 kunt u deelnemen aan de Landelijke Studiedag Levende Talen in het Beatrixgebouw in Utrecht. Het thema is ‘Toekomst met taal’. De doelgroep voor deze studiedag zijn docenten in het voortgezet, hoger, beroeps-, basis- en volwassenenonderwijs en degenen die daarvoor studeren. In workshops en bij presentaties en bij de stands van uitgeverij en educatieve organisaties kunnen deelnemers zich op de hoogte stellen van de nieuwste ontwikkelingen en leermiddelen op hun vakgebied. Jim Jansen, hoofdredacteur van *New Scientist* en wetenschapsredacteur bij *Het Parool*, opent de dag. Cabaretgroep Op Sterk Water sluit ’s middags af. Voor informatie, zie <www.levendetalen.nl>.

Dag van de Franse taal

Op 12 november 2015 wordt de tweede landelijke Dag van de Franse taal gehouden op honderden scholen in heel Nederland. Het doel van deze dag is om de keuze voor het Frans als *examen* vak te bevorderen door leerlingen ervan te overtuigen dat een goede kennis van de Franse taal nuttig is voor hun toekomst, maar ook door hen te enthousiasmeren voor de Franse cultuur. De Dag van de Franse taal is in de eerste plaats een feest. Op scholen in het hele land klinkt Franstalige muziek uit de speakers, kleden leerlingen en docenten zich in Franse stijl en genieten ze van Franse lekkernijen. Daarnaast organiseren de docenten Frans leuke themalessen en workshops, vaak in samenwerking met docenten van andere vakken, en nodigen zij gastsprekers en artiesten uit.

Om de deelnemende docenten te ondersteunen bij de organisatie van de Dag van de Franse taal, stelt de Ronde Tafel Frans op de website <www.tablerondepourlefrancais.nl> lesbrieven en voorlichtingsmateriaal beschikbaar. De organisatie nodigt ook alle vaksecties Frans uit om zich aan te melden voor de Dag van de Franse taal, niet alleen wanneer zij het schoolbreed aanpakken, maar ook als zij een meer bescheiden aanpak kiezen en de Dag van de Franse taal alleen binnen de eigen lessen aandacht krijgt. Voor informatie, zie <www.dagvandefransetaal.nl>.

NRO-congres voor het onderwijs

Op 4 november 2015 organiseert het NRO een congres voor het primair en voortgezet onderwijs, waar alles draait om de raakvlakken tussen onderzoek en onderwijs. Wat is de toegevoegde waarde van onderzoek voor leerkrachten, docenten, schoolleiders en schoolbestuurders? En hoe versterkt het perspectief van de school de kwaliteit van het onderzoek? Op dit congres wordt gekeken naar verschillende (wetenschappelijke) onderzoeksprojecten over onderwijs. Wat zijn de nieuwste inzichten over thema’s zoals toetsen of differentiatie en wat kan je hiermee in de klas? Wat leren de projecten ons over een goede samenwerking tussen onderzoekers en onderwijsprofessionals? En waarom zou een school wel of niet aan onderzoek (mee)doen?

Voor meer informatie en aanmelding, zie <www.nro-congres.nl>.